

VREDNOVANJE KARAKTERISTIKA, SPOSOBNOSTI I ZNANJA KOJE UTJEČU NA KVALITETNO VOĐENJE UTAKMICE I DONOŠENJE ODLUKA KOD RUKOMETNIH SUDACA

Ivan Belčić, Mateja Očić, Ivan Bon, Stipe Čubrić
Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu

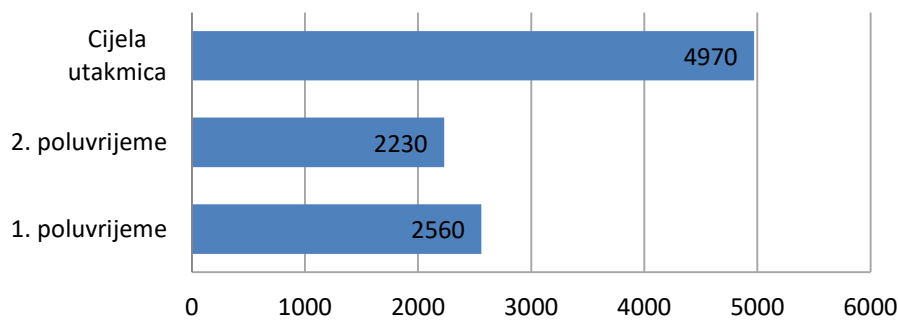
UVOD

Suvremeni vrhunski rukomet obilježava visoki intenzitet aktivnosti tijekom cijele utakmice i naglašena dinamičnost, za što je potrebna i visoka razina šireg spektra funkcionalnih i motoričkih sposobnosti igrača pa tako i sudaca koji prate kretanja igrača (Leicht, 2004). S obzirom na kineziološke karakteristike ove sportske igre posebno su dominantne brzinske sposobnosti, eksplozivna snaga, agilnost, specifična snaga, izdržljivost i koordinacija. Kod rukometnih sudaca potrebno je razvijati sve navedene sposobnosti, a za uspješnost praćenja rukometne igre posebice je velik značaj kognitivnih sposobnosti i konativnih osobina.

Kako bi igrači igrali u jednakim uvjetima i pridržavali se unaprijed utvrđenih pravila međunarodne rukometne igre, utakmicu sude dva ravnopravna suca uz pomoć mjeritelja vremena i zapisničara. Indirektno u vođenju utakmice (eng. *game management*) sudjeluje i nadzornik utakmice koji na kraju utakmice ocjenjuje i savjetuje sudački par za svoj nastup na utakmici. Na europskim i svjetskim natjecanjima postoji i dodatna službena osoba koja pomaže sudačkom paru i cijelom timu i naziva se tehnički delegat. Suci vode utakmicu uz primjenjivanje disciplinskih mjera (opomena, isključenje na dvije minute, diskvalifikacija, diskvalifikacija s prijavom) za osiguravanje *fair-play* uvjeta za obje momčadi. Također, suci donose odluke kao što su prekid trajanja vremena igre (brisanje parketa, ozlijeđen igrač, vanjski utjecaji...), slobodna bacanja, sedmerci, tehničke pogreške koje se kažnjavaju oduzimanjem lopte i slično.

Sportski suci imaju posebnu funkciju u sportu. Često suđeni, ponekad kritizirani, a rijetko zaboravljeni, suci su često u samoj jezgri žučnih rasprava, a isto tako i predmet inspiracije za medije (Baldwin 2008; Doseville, Rioult i Labordes, 2012). Ovisno o veličini i važnosti utakmice, što je utakmica značajnija na sucima je pritisak veći. Pritisak može biti od strane službenih osoba klubova, navijača, medija i igrača (Boyko, Boyko i Boyko, 2007; Titlebaum, Haberlin i Titlebaum, 2009). Pritisak primjerice može biti od relativno zanemarivih verbalnih vrijeđanja sve do onih ekstremnih prijetnji smrću, fizičkih napada i psihičkog zlostavljanja.

Današnji rukomet zahtijeva od igrača i sudaca višu razinu fizičke pripremljenosti, za razliku od ranije kada je uspjeh u rukometu bio ponajviše koncipiran na tehničkoj pripremljenosti igrača i razumijevanju igre od strane sudaca (Belčić i Sporiš, 2012). Dokaz tome su najnovija istraživanja u rukometu (Graf 1), gdje se na igračkoj površini i deset puta manjoj od nogometne (nogomet 8000 m², rukomet 800 m²), pretrči i prehoda samo nešto manje od 5000 metara tijekom jedne utakmice. Za usporedbu, u vrhunskim nogometnim ekipama tijekom jedne utakmice igrači pređu udaljenosti od 10 do 13 kilometara (Jukić i Bok, 2010), što je tek nešto više od 50% udaljenosti u aktivnom vremenu igre u rukometu. No tu je potrebno uvažiti i vrijeme trajanja utakmice koje je za 33% kraće u rukometu (60 minuta) u odnosu na vrijeme igranja u jednoj nogometnoj utakmici (90 minuta). Kako bi suci mogli pratiti nove trendove u tehnici, taktici i kondicijskim zahtjevima rukometne utakmice, moraju veliku pažnju posvetiti razvoju svojih funkcionalnih sposobnosti (Fernandes da Silva i sur., 2010).

Slika 1. Prosječno prehodane i pretrčane udaljenosti igrača (Bon, Šibila, 2002).

Radi navedenih potreba kod rukometnih sudaca, suci moraju uvijek biti na dobroj poziciji na terenu. Dobro pozicioniranje je moguće samo ukoliko je sudac aktivan i fizički spreman na zahtjeve sporta, a isto tako suci moraju znati zadržati mentalnu koncentraciju i donositi odluke o situacijama na terenu u djelićima sekunde (Reilly i Gregson, 2006). Specifično-sportski zahtjevi suđenja su ekstremni s obzirom da suci moraju donositi odluke brzo i što je točnije moguće kako bi pravilno vodili igru (Boyko, Boyko i Boyko, 2004; Brand, Schmidt i Schneeloch, 2006; Can, Soyer, i Yilmaz, 2010) i spriječili situacije kojima nije mjesto na sportskim terenima. Vrijeme donošenja odluke je kratko, a odluke se donose učestalo i kontinuirano tijekom cijele utakmice. Pozornost i koncentracija sudaca u trenutku donošenja odluka mora biti na najvišoj razini učinkovitosti. Kako bi odluka suca bila što je moguće pravilnija, sudac mora biti na pravom mjestu i imati kvalitetan pregled situacije što zahtijeva odličnu kondicijsku pripremljenost, vizualnu percepciju, mentalnu sposobnost, fokusiranost pažnje te spremnost i sposobnost donošenja brzih odluka (Matković i Nedić, 2012).

Sustav kriterija za procjenu kvalitete rukometnih sudaca mora osigurati procjenu relevantnih znanja, osobina, sposobnosti i karakteristika koje utječu na suđenje rukometnih utakmica. Koji su to kriteriji koje moraju zadovoljiti budući i/ili sadašnji rukometni suci da budu uspješni na terenu i obavljanju svojeg posla procjenit će rukometni eksperti. Procjena kvalitete pojedinog igrača u rukometu (kao i rukometnih sudaca koji sudjeluju i imaju velik utjecaj) može se vrednovati objektivnom procjenom (analiza učinka) i/ili subjektivnom procjenom (stručnjaci na temelju iskustva i znanja).

S obzirom na zahtjevnost sudačkog posla i niz faktora koji utječu na njihovu uspješnost, cilj ovog rada je vrednovanje, odnosno utvrđivanje karakteristika, sposobnosti i znanja koje utječu na kvalitetno vođenje utakmice i donošenje odluka kod rukometnih sudaca.

METODE RADA

Uzorak ispitanika u ovom istraživanju čine dvije skupine ispitanika. Prvu skupinu čine članovi Udruge hrvatskih rukometnih sudaca – rukometni suci. Ispitano je 56 rukometnih sudaca prosječne dobi $29,18 \pm 5,68$. Uzorak ispitanika čine članovi UHRS-a koji su se u rukometnoj sezoni 2014./2015. nalazili na listama 1. hrvatske rukometne lige (1. HRL) ili nekoj od lista 2. hrvatske rukometne lige (2. HRL sjever, jug, i zapad). Drugu skupinu ispitanika čine članovi Udruge hrvatskih rukometnih sudaca - rukometni nadzornici. Nadzornici suđenja su bivši rukometni suci koji su najmanje 10 godina proveli na listama hrvatskih rukometnih liga. U istraživanju je sudjelovalo 36 nadzornika suđenja 1. hrvatske rukometne lige (1. HRL) i 2. hrvatske rukometne lige (2. HRL sjever, jug, i zapad) prosječne dobi $53,33 \pm 4,63$.

Za potrebe ovog istraživanja sastavljen je upitnik koji su prvoj i drugoj skupini ispitanika podijeljeni dijelom osobno, a dijelom poslani elektroničkom poštom radi široke raspršenosti istih po cijelom području Republike Hrvatske. Uzorak entiteta u ovom istraživanju predstavljaju tvrdnje koje su na osnovi dosadašnjih teorijskih informacija u stručnoj literaturi oblikovane prema igračkom, sudačkom i stručnom iskustvu i znanju autora ovog rada.

Da bi procjena ispitanika bila maksimalno objektivna, nepristrana i valjana svi su ispitanici upoznati s načinom i metodologijom ispunjavanja upitnika. Prvi dio upitnika odnosio se na vrednovanje traženih karakteristika, sposobnosti i znanja rukometnih sudaca ocjenama od 1 do 5 sa sljedećim značenjima:

- 1 – Izuzetno mala značajnost
- 2 – Mala značajnost
- 3 – Prosječna značajnost
- 4 – Visoka značajnost
- 5 – Izuzetno visoka značajnost.

Drugi dio upitnika je sadržavao deset tvrdnji prema unaprijed određenom izboru autora koje je ispitanik trebao poredati prema značajnosti od najmanje značajnih karakteristika, sposobnosti i znanja koja utječu na kvalitetno vođenje utakmice i donošenje odluka kod rukometnih sudaca (10) do onih najznačajnijih (1).

REZULTATI I RASPRAVA

Iz rezultata istraživanja moguće je uočiti da 12 elemenata ima visoku ili izuzetno visoku značajnost u kvalitetnom vođenju rukometne utakmice i donošenju pravilnih odluka kod rukometnih sudaca. Zanimljivo je primjetiti da od 26 ponuđenih tvrdnji nijedna nema jednoglasnu izuzetno visoku značajnost. Isto tako, nijedna tvrdnja nema jednoglasnu izuzetno malu značajnost.

Preostalih 14 tvrdnji koje nisu navedene u tablici 1 nemaju visoku značajnost i nisu uvrštene u rezultate istraživanja. Tvrdnje koje su prosjekom blizu visoke značajnosti, ali nedovoljno velike da bi se uvrstile u rezultate istraživanja su:

- zajedničko informiranje sudačkog para o ekipama koje igraju (način igre momčadi, ponašanje pojedina i trenera, uvjeti na domaćem terenu);
- zajednički odlazak sudačkog para na utakmice u ulozi gledatelja.

Tablica 1. Najvažnije karakteristike, sposobnosti i znanja rukometnih sudaca.

1.	Sposobnost preuzimanja odgovornosti na sebe kada je partner dekoncentriran	4,83
2.	Prijateljski odnos sudaca izvan terena	4,58
3.	Međusobno prihvaćanje mana kod sudačkog para	4,41
4.	Komunikacija sudačkog para sa nadzornikom prije, tijekom i nakon utakmice	4,41
5.	Podržavanje sudačkog partnera u različitim prigodama i izvan terena	4,35
6.	Sposobnost predviđanja partnerovih reakcija i prosudbi (anticipacija)	4,25
7.	Međusobna rasprava sudačkog para o tehničko-taktičkim elementima rukometne igre	4,16
8.	Zajedničko aktivno ili pasivno sudjelovanje sudačkog para na različitim rukometnim seminarima	4,08
9.	Otvoreno ukazivanje jednog od sudaca na partnerove loše strane (karakteristike)	4,08
10.	Zajednički trening sudaca na podizanju funkcionalnih sposobnosti (kondicija)	4,00
11.	Međusobno vježbanje tzv. „ <i>body language</i> “ suđenja izvan terena	4,00
12.	Međusobno ponavljanje i ispitivanje pravila i propozicija rukometne igre	4,00

Kod prisilnog ranga tvrdnji uočljivo je da su dvije najznačajnije tvrdnje ispred ostalih, no gotovo da im je prosječni rang na 4. mjestu što ukazuje na vrlo raspršeno mišljenje ispitanika. Zadnjih 6 tvrdnji prosječno je gotovo poredano u jednom mjestu.

Tablica 2. Rangiranje najvažnijih karakteristika, sposobnosti i znanja rukometnih sudaca.

Broj tvrdnje	Tvrdnja	Rang (1-10)
1.	Sposobnost preuzimanja odgovornosti na sebe kada je partner dekoncentriran	3,50
2.	Sposobnost predviđanja partnerovih reakcija i prosudbi (anticipacija)	3,75
3.	Komunikacija sudačkog para sa nadzornikom prije, tijekom i nakon utakmice	4,58
4.	Otvoreno ukazivanje jednog od sudaca na partnerove loše strane (karakteristike)	4,91
5.	Prijateljski odnos sudaca izvan terena	5,58
6.	Izgled sudaca (visina, težina, tjelesni tip) i dojam na igrače	5,75
7.	Zajednički trening sudaca na podizanju funkcionalnih sposobnosti (kondicija)	6,16
8.	Zajedničko aktivno ili pasivno sudjelovanje sudačkog para na različitim rukometnim seminarima	6,83
9.	Zajedničko informiranje sudačkog para o ekipama koje igraju (način igre momčadi, ponašanje pojedinaca i trenera, uvjeti na domaćem terenu)	6,83
10.	Odlazak jednog od sudaca na utakmice u ulozi drugih službenih osoba (mjeritelj vremena, zapisničar)	7,08

Prema mišljenju ispitanika najvažnije karakteristike, sposobnosti i znanja kod sudačkog para u suđenju rukometnih utakmica su: sposobnost preuzimanja odgovornosti na sebe kada je partner dekoncentriran, prijateljski odnos sudaca izvan terena, međusobno prihvaćanje mana kod sudačkog para i komunikacija sudačkog para sa nadzornikom prije, tijekom i nakon utakmice. Odgovori su očekivani jer upravo su suci, tj. sudački par najodgovorniji na terenu i neophodno je odlično poznavanje partnerovih sposobnosti i karakteristika, prihvaćanje pojedinih slabijih strana i izuzetna međusobna komunikacija za primjeren nastup i neprikosnovenu suradnju. Potrebno je naglasiti da nema odgovora kod kojeg su se ispitanici složili sa sto postotnim podudaranjem u odgovorima izuzetno visoke značajnosti. Komunikacija sudačkog para sa nadzornikom utakmice je izuzetno značajna prema mišljenju ispitanika jer kao „mala momčad“ koja sudjeluje u donošenju odluka na terenu je lakše i bolje kada se konzultira tijekom suđenja sa mnogo iskusnijim članom te momčadi, tj. nadzornikom (u hrvatskim ligama znakovima, a u međunarodnim natjecanjima sudački par je povezan audio vezom sa nadzornikom suđenja). Najčešće je za najteže odluke nadzornik i najsmireniji jer nema direktan pritisak od strane igrača, navijača ili nekog trećeg, a njegovo iskustvo je nešto što može pomoći sucima u donošenju odluka, posebice onih najtežih i ujedno najznačajnijih za tijek utakmice.

Ispitanici smatraju da je vrlo bitno da su suci prijatelji izvan terena. To potkrepljuju visokom značajnošću tvrdnji koje se odnose na međusobno druženje sudaca u privatne kao i profesionalne (sudačke) svrhe. Pa tako ispitanici visokom značajnošću vrednuju podržavanje sudačkog partnera u različitim prigodama izvan terena, gdje suci održavaju svoj prijateljski odnos. Nadalje, ispitanici smatraju vrlo bitnim međusobnu komunikaciju i razgovore između sudačkog para o tehničko-taktičkim elementima rukometne igre, zajedničko aktivno ili pasivno sudjelovanje sudačkog para na različitim rukometnim seminarima, međusobno ponavljanje i ispitivanje pravila i propozicija rukometne igre kao i vježbanje *body language-a* izvan terena za što učinkovitiju prezentaciju istog na terenu. Kroz druženje sudaca izvan terena suci upoznaju rukometno razmišljanje svog kolege i uvelike povećavaju sposobnost predviđanja partnerovih reakcija i prosudbi (anticipacija), a isto tako sudačkom partneru ukažu na loše strane njegovog suđenja, ponašanja ili ophođenja na terenu i izvan njega. Zajednički trening sudaca na podizanju funkcionalnih sposobnosti (kondicija) je vrlo značajan za većinu ispitanika, posebice u današnjem suvremenom rukometu tzv. „brzog centra“ gdje suci moraju biti izrazito fizički spremni na visoke zahtjeve rukometne igre jer suvremeni vrhunski rukomet obilježava izuzetno visoki intenzitet aktivnosti tijekom cijele utakmice i naglašena dinamičnost, čiji su preduvjet visoka razina razvijenosti funkcionalnih i motoričkih sposobnosti igrača pa tako i sudaca koji prate kretanja igrača (Leicht, 2004).

Ispitanici najneznačajnijim smatraju odlazak jednog od sudaca na utakmice u ulozi drugih službenih osoba (mjeritelj vremena, zapisničar), vođenje mlađih dobnih skupina 1. kadetske ili mlađe kadetske rukometne lige jednog od sudaca (uz suđenje ili prije) i korištenje različitih dozvoljenih sredstava sudačkog para za podizanje funkcionalnih i psihičkih sposobnosti prije i tijekom utakmice. Može se zaključiti da su odgovori najmanje značajni kod ispitanika zbog činjenice da velika većina sudaca nema iskustvo u vođenju neke rukometne ekipe u funkciji trenera. Postojanje navedenog iskustva moglo bi utjecati na suđenje

kod pojedinih sudaca jer bi mogli sagledati određene situacije iz druge perspektive te koje bi im suđenje učinile lakšim. Osim navedenog, dio sudaca gotovo nikad nije bio u funkciji zapisničara ili mjeritelja vremena što bi im također dalo uvid u neku drugu stranu službene utakmice.

ZAKLJUČAK

Za kvalitetno vođenje utakmice i donošenje odluka kod rukometnih sudaca najbitniji je prijateljski odnos sudaca na terenu i izvan njega, međusobna potpora sudačkom partneru i preuzimanje odgovornosti kad je partner dekoncentriran. Isto tako vrlo bitno je prihvatiti mane sudačkog para i iste pokušati anulirati i na terenu pravovremenim predviđanjem reakcija (anticipacijom) sudačkog kolege. Nezaobilazna je suradnja i komunikacija sa nadzornikom prije, tijekom i nakon utakmice koji je u rukometu dio "sudačke momčadi".

LITERATURA

1. Baldwin, C. (2008). *The Ref Cost us the Game: The Role of Sports Commentators and Journalists in Creating Stress in Sports Officials*. Australian and New Zealand Communication Association. Wellington, New Zealand, Massey University.
2. Belčić, I. i Sporiš, G. (2012). Differences between parameters of situational efficiency according to level of competition in croatian handball leagues (case study). *Acta kinesiologicala*, 6(1), 39 – 44.
3. Bon, M., Perš, J., Šibila, M. i Kovačić, S. (2002). Analiza gibanja igralca med tekmo. Fakulteta za šport, Univerza v Ljubljani.
4. Boyko, R. H., Boyko, A. R. i Boyko, M. G. (2007). Referee bias contributes to home advantage in English Premiership football. *Journal of Sports Sciences*, 25(11), 1185 – 1194.
5. Brand, R., Schmidt, G. i Schneeloch, Y. (2006). Sequential effects in elite basketball referees' foul decisions: An experimental study on the concept of game management. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 28(1), 93-99.
6. Can, Y., Soyer, F. i Yilmaz, F. (2010). Examining the Relationship between the Levels of Professional Burnout and Job Satiety of Handball Referees. *Journal of Physical Education and Sport Science*, 12 (2), 113 – 119.
7. Doseville, F., Rioult, F. i Labordes, S. (2012). Why do sports officials dropout? *Proceedings Machine Learning and Data Mining for Sports Analytics workshop at ECML/PKDD*, 1 – 10.
8. Fernandes da Silva, J., Castagna, C., Carminatti, L., Foza, V., Guglielmo, L. i de Oliveira, F. (2010). Physiological demands of team-handball referees during games. *J Strength Condition Res.*, 24(7), 1960 – 1962.
9. Jukić, I. i Bok, D. (2010). Izdržljivost u brzini, agilnosti i eksplozivnosti u sportskim igrama. U I. Jukić, C. Gregov, S. Šalaj, L. Milanović, T. Trošt-Bobić (ur.), *Kondicijska priprema sportaša, Zbornik radova 8. godišnje međunarodne konferencije, Zagreb, 26.-27. str. 46 – 59. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Udruga kondicijskih trenera Hrvatske.*
10. Leicht, A. S. (2004). Cardiovascular stress on an elite basketball referee during national competition. *British Journal of Sports Medicine*, 38, e10.
11. Matković, B. i Nedić, A. (2012). Antropološki profil nogometnih sudaca. *Hrvatski športskomedicinski vjesnik*, 27, 61 – 71.
12. Reilly, T. i Gregson, W. (2006). Special populations: The referee and assistant referee. *Journal of Sports Sciences*, 24(7), 795 – 801.
13. Titlebaum, P.J., Haberlin, N. i Titlebaum, G. (2009). Recruitment and retention of sports officials. *Recreational Sports Journal*, 33, 102 – 108.